

Arbeiderpartiet
Postboks 8743 Youngstorget
0028 OSLO

Vår saksbehandler
Amund Johnsrud
+47 97 54 18 42

Vår dato
31.10.2024
Deres dato

Vår referanse
24/00462-15
Deres referanse

Innspill til Arbeiderpartiets program for 2025 – 2029

Norges Bondelag takker for muligheten til å komme med innspill til Arbeiderpartiets program for den nye stortingsperioden.

I inneværende stortingsperiode har vi inngått tre gode jordbruksavtaler med AP-SP-regjeringen. De har vært helt avgjørende for landbruket i uvanlig krevende tider med kostnadsvekst og renteøkninger. Strømstøtten har også vært viktig. Disse politiske løsningene er kommet som et resultat av et tillitsfullt samarbeid mellom stat og næring. Det igjen minner oss om to sentrale hendelser som vi kan markere jubileer for i 2025: Det er da 90 år siden kriseforliket i 1935 som la grunnlaget for den moderne jordbrukspolitikken der en temmet markedskreftene, og 75 år siden den første jordbruksavtalen blei inngått, mellom jordbrukets organisasjoner og Gerhardsens regjering. Nå er det viktig at en utmeisler en offensiv politikk tilpasset vår tid.

Nedenfor følger en presentasjon av og argumentasjon for de viktigste forslagene i programforslagene.

For en samla oversikt over våre innspill og kommentarer, se tabellen til slutt i dokumentet.

Vi vil spesielt peke på disse formuleringene:

Linje 956-958

Arbeiderpartiet og regjeringen har fått på plass en forpliktende opptrappingsplan for å tette inntektsgapet mellom landbruket og andre aktører innen 2027.

Opptrappingsplanen danner grunnlaget for videre utvikling av landbruket.

Linje 965

Følge opp planen for å tette inntektsgapet for landbruket innen 2027

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Opptappingsplanen er en avgjørende forutsetning for å nå målet om 50 prosent selvforsyning og derigjennom styrke landbruket som en del av landets beredskap. Planen kom med en frist – 2027 – det er veldig bra at programforslaget følger opp det partiet forplikta seg til gjennom Stortingsmeldingen. Opptappingsplanen slik den foreligger, er samtidig svært viktig for ei langsiktig næring som trenger forutsigbare rammevilkår, slik tilfellet er for landbruket

Linje 959-963

Vi må sikre gode velferdsordninger i landbruket, noe som er viktig for rekrutteringen. Vi må jobbe for en helhetlig matpolitikk som setter bonden først, bidrar til et aktivt jordbruk og foredlingsindustri over hele landet, med konkurransevilkår som bidrar til å holde prisen hos forbruker på et tålelig nivå. Dette gjelder særlig i dagligvaremarkedet, hvor konkurransen i dag er svak, noe som bidrar til høye matpriser.

Vi vil rose komiteen for at de så tydelig peker på sammenhenger som må opprettholdes, og at den vektlegger samspillet mellom flere faktorer i landbruks- og matpolitikken. Dette er sammenhenger som er nødvendige for å ha matproduksjon i hele landet.

Landbrukets velferdsordninger er styrka av dagens regjering, og det er bra at en i programutkastet anerkjenner behovet for at disse ordningene skal være gode. Vi foreslår ei justering av teksten i linjer 959, for å målrette den ytterligere hva gjelder velferdsordningene. «*Forbedre de sosiale ordningene for sjølstendig næringsdrivende og forbedre velferdsordningene for jordbruket*»

Linje 3611 -3718

Nordområdene: Norge er tryggere med livskraftige lokalsamfunn i nord

Landbruket er viktig for Nord-Norge og det nordnorske landbruket er viktig for nasjonen. Vi foreslår at næringa gis ei omtale i dette kapitlet. Den er lagt inn etter linje 3690.

Når det gjelder foredlingsindustrien har regjeringa i forslaget til statsbudsjett for 2025 foreslått et eget Nord-Norge-tilskudd. Dette er viktig og en god start for å bevare denne industrien i utsatte områder. Vi oppfordrer Ap til å videreutvikle og øke bruken av slike økonomiske virkemidler framover. Vi foreslår dette tas inn som et nytt punkt etter linje 3718: «*Ordnungen med økonomisk tilskudd til næringsmiddelbedrifter i utsatte områder skal utvikles videre.*»

Hva vil Bondelaget?

Vi står ved inngangen til ei ny tid.

Verden er mer usikker enn på mange tiår. Nå rammer usikkerheten også Norge i større grad enn tidligere. Vi står midt i en tid hvor krig, klimaendringer og uro må legge føringer for hvordan vi som land skal forvalte fellesskapets ressurser. At vi er en liten og sårbar økonomi gjør konsekvensene større, og valgene vi tar blir viktigere. Nå må vi verne om de grunnleggende verdiene i samfunnet vårt.

I denne nye tiden spiller landbruket, og særlig den norske bonden, en avgjørende rolle. Fra Norges Bondelags side vil vi framheve tre forhold som vi mener det er særlig viktig å utvikle og fornye en politikk for i den kommende storingsperioden. Det er:

Styrke landbruket for å styrke landets beredskap

Verdens befolkningsvekst, krig, klimaendringer, naturkatastrofer og andre ekstreme hendelser skaper økt sårbarhet rundt mat og vann. Norge som nasjon må bruke politiske virkemidler for å sikre vår matforsyningssikkerhet.

Et framtidsretta landbruk i hele Norge

Norsk landbrukspolitikk har vært en suksess, med et levende og variert landbruk over hele Norge. Men, distriktsjordbruket er under press. Dessuten stiller klimaendringer, klimakrav og krav til dyrevelferd nye og høye krav til forskning og investeringer.

Bonden skal ha sin rettferdige del av verdiskapingen

Makten i matmarkedet er sentrert rundt noen få ledd. Dette øker avstanden mellom de som produserer maten, og de som spiser den, og vil på sikt kunne true tilliten til norsk matproduksjon. Bondens stilling må styrkes, og det må bli en bedre sammenheng mellom butikkenes salgspris og bondens inntekt.

Innspill til utkast til partiprogrammet

Landbrukspolitiske forutsetninger

I linje 966 skrives det at Ap vil ivareta og videreutvikle pilarene i norsk landbruk. En nevner jordbruksforhandlingene, eiendomspolitikken og samvirkemodellen med markedsregulering.

At norske bønder eier egen foredlingsindustri er en forutsetning for den samvirkebaserte markedsreguleringa som landbrukspolitisk verktøy. Gode rammebetingelser for landbrukets samvirkeorganisasjoner er derfor viktig, slik at bøndene fortsatt kan eie sin egen industri og det nasjonale eierskapet til matproduksjonen sikres.

En fjerde og helt sentral pilar er tollvernet for landbruksvarer. Vi oppfordrer til å ta tollvernet med i omtalen i dette punktet (linje 966). *Forslag er skrevet ut i tabellen.*

Klima

Landbruket har inngått en klimaavtale med myndighetene som setter mål for utslippsreduksjon innen 2030 og under hvilke forutsetninger målene skal nås.

Norges Bondelag mener at det helt sentrale i alt klimaarbeid på sektoren de nærmeste årene, handler om å rette det inn mot å oppfylle avtalens mål slik at de nås i løpet av perioden fram til 2030. Derfor mener vi at punktet på linje 2835:

Videreutvikle landbrukets klimaavtale til en handlingsplan for klimaomstilling i jordbruket, som også innfører mål om å ivareta natur- og biomangfold

endres til: «*Støtte opp om landbrukets klimaavtale for planperioden fram til 2030. Sammen med partene legge til rette for en ny avtale etter 2030 for å bidra til å oppfylle Norges langsiktige klimamål.*»

Struktur

I linje 973 står det:

Ta ressurser over hele landet i bruk til norsk matproduksjon, også i fjellområdene .

Landbruk over hele landet er avhengig av at vi opprettholder en bruksstruktur med både små og store bruk siden naturgitte forhold og ressursgrunnlag varierer mye. Da må de økonomiske virkemidlene treffe de ulike bruksstørrelsene.

Vi foreslår at det etter linje 973 legges til: «*En forutsetning er at de økonomiske virkemidlene og tilskuddene i landbrukspolitikken er innrettet mot forskjellige bruksstørrelser.*» (Jfr. også forslaget om tilskudd til næringsmiddelbedrifter, omtalt innledningsvis).

Dyrevelferd

Dyrevelferd er, så langt vi ser, ikke omtalt i programforslaget utover at det utløser et investeringsbehov. Temaet løftes stadig høyere på dagsorden i hele samfunnet og av ulike interessegrupper. Vi foreslår at det omtales i programmet som nytt kulepunkt etter linje 982:

«Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft.»

EMV/kjedemakt

Dette står på linje 989:

Bedre konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen for å sikre bedre fordeling av avkastningen i verdikjeden, og få ned matprisene

Konkurransen i verdikjeden for mat er for dårlig. Det er det stor politisk enighet om. Det er sterk konsentrasjon, vertikal integrasjon og liten åpenhet. Tre kjeder dominerer sisteleddet og blir stadig mer integrert i retning bonden med kontroll over distribusjon, deler av produksjonen og stadig mer bruk av egne merkevarer (EMV). Det har vært foreslått mange tiltak for å bedre konkurransesituasjonen, helt fra Steensnæs-utvalgets NOU i 2011, via Hjelmeng-utvalget i 2013, Dagligvaremeldinga i 2020, flere enkeltforslag i Stortinget og regjeringens ti-punktsplan.

Noen tiltak er gjennomført, som opprettelse av Lov om god handelsskikk med tilsyn, forby å hindre konkurrenter i å bruke butikklokale, marginstudier og hindre kommunikasjon om priser mellom kjedene. Men det er fortsatt mange tiltak som bør gjennomføres. Norges Bondelag har blant annet foreslått at EMV må merkes og at man bør forby ulik behandling av EMV og leverandøreide produkter, pålegge grossister å betjene tredjepart til rimelige og ikke-diskriminerende vilkår, sørge for at rabatter følger varen, mer åpenhet om prisdannelsen i verdikjeden f.eks. på transport og en revidering av Lov om god handelsskikk der det reguleres strengere hvilke krav aktørene kan stille hverandre i forhandlinger.

Vi foreslår at punktet på linje 989 endres til: «Gjennomføre tiltak for å styrke konkurransen i norsk dagligvare- og matbransje inkludert merking av EMV og begrunnelsesplikt ved ulike påslag for EMV og uavhengige merkevarer, mer åpenhet og konkurranse for distribusjon»

Nedenfor har vi summert opp alle våre konkrete endringsforslag til punktene i programforslaget. De vil, etter vår oppfatning, styrke partiets politikk sett opp mot målene om økt beredskap, landbruk over hele landet og mer rettferdig fordeling i verdikjeden for mat.

Linje	Komiteens forslag	Vårt endringsforslag	Kommentar/argumentasjon
618	Handelsavtaler skaper forpliktende samarbeid som gagnar norsk næringsliv, og EØS-avtalen er vår viktigste. Den ligger fast.	Legge til «Handelsavtaler skaper forpliktende samarbeid som gagnar norsk næringsliv, <i>men kan også gi økt import som utfordrer f.eks. landbruket.</i> EØS-avtalen.....»	Handelsavtaler er utfordrende for enkelte næringer, som landbruket, gjennom økt import
640	Støtte opp om EØS-avtalen, og i større grad benytte handlingsrommet som ligger i den		EØS-avtalen har negative konsekvenser for norsk landbruk gjennom artikkel 19 og protokoll 3 og flere andre tilstøtende EØS-relevante reguleringer. Viktig at vi bedre benytter handlingsrommet mer aktivt.
950	Landbruket står foran store utfordringer knyttet til for lav lønnsomhet, samtidig som det er stort investeringsbehov som følge av nye krav til dyrevelferd, klimakutt og ny teknologi.		Verdifullt at AP anerkjenner at det er stort investeringsbehov som følge av nye krav til dyrevelferd, klimakutt og ny teknologi samtidig som partiet i programmet bekrefter målet om 50 % selvforsyning og opptrappingsplanen for inntekt.
952	Klimaendringer med stadig mer ekstremvær gjør det også mer krevende å produsere mat. Vi skal nå målet om 50 % selvforsyning innen 2030. Det er behov for å sikre grunnlaget for framtidig matproduksjon gjennom et sterkt jordvern og konsesjonslovgivning som sikrer produksjonsgrunnlaget for fremtiden.		Bra. Men jfr. forslag til nytt utdypende punkt om jordvern, etter linje 991
956	Arbeiderpartiet og regjeringen har fått på plass en forpliktende opptrappingsplan for å tette inntektsgapet mellom landbruket og andre		Bra å holde fast på den tidfesta opptrappingsplan til 2027 står.

	aktører innen 2027. Opptrappingsplanen danner grunnlaget for videre utviklingen av landbruket.		
959	Vi må sikre gode velferdsordninger i landbruket, noe som er viktig for rekrutteringen.	Endre til: « <i>Forbedre de sosiale ordningene for sjølstendig næringsdrivende og forbedre velferdsordningene for jordbruket</i> »	Vilkåra for støtte ved sykdom for yrkesutøver i jordbruket settes i et samspill mellom NAVs ordninger og ordninger over jordbruksavtalen. Ordningene over NAV gjelder for sjølstendig næringsdrivende generelt. Ordninger og tilskudd over jordbruksavtalen er særegne for jordbruket, bl.a. pga. ansvaret for husdyr. Formuleringene vi foreslår her mener vi dekker opp for begge disse regelsettene
959	Vi må jobbe for en helhetlig matpolitikk som setter bonden først, bidrar til et aktivt jordbruk og foredlingsindustri over hele landet, med konkurransevilkår som bidrar til å holde prisen hos forbruker på et tålelig nivå. Dette gjelder særlig i dagligvaremarkedet, hvor konkurransen i dag er svak, noe som bidrar til høye matpriser.		Meget bra punkt, jfr. debatten om matsystemer som vil komme i neste stortingsperiode. Ingen endringsforslag her, men jfr. forslag til linje 988 og 989
965	Følge opp planen for å tette inntektsgapet for landbruket innen 2027		Bra, det viser en fortsatt politisk prioritering av landbruket som er avgjørende for inntektsopptrapping!
966	Ivareta og videreutvikle pilarene i norsk landbruk: jordbruksforhandlinger, eiendomspolitikken og samvirkemodellen med markedsregulering	Legge til: «Ivareta og videreutvikle pilarene i norsk landbruk <i>i samarbeid med næringa:...</i> » Tollvern er en av pilarene i landbrukspolitikken, også. Legge til etter <u>jordbruksforhandlinger</u> : « <i>et fungerende tollvern</i> »	Bra at en ønsker å ivareta og videreutvikle pilarene i norsk landbruk: 1.jordbruksforhandlingene 2.eiendomspolitikken 3.samvirkemodellen med markedsregulering Legge til et fungerende tollvern. Det gir rom for en nasjonal landbrukspolitikkk basert på norske forhold med norsk lønns- og kostnadsnivå.
968	Utvikle en helhetlig matpolitikk som stimulerer til reduserte klimautslipp uten at det rammer norsk matproduksjon eller gir		Bra, og helt i tråd med klimaavtalen inngått med staten.

	karbonlekkasje i form av økt matimport		
970	Sikre at Norge har et bærekraftig matsystem	Legge til: «Sikre at Norge har et <i>sosialt, miljømessig og økonomisk</i> bærekraftig matsystem»	I den offentlige debatten kommer sosial og økonomisk bærekraft ofte i skyggen av det miljømessige. Bør derfor nevne alle tre dimensjoner slik de er omtalt i Brundtland-kommisjonens rapport.
973	Ta ressurser over hele landet i bruk til norsk matproduksjon, også i fjellområdene	Legge til « <i>En forutsetning er at de økonomiske virkemidlene og tilskuddene i landbrukspolitikken er innrettet mot forskjellige bruksstørrelser.</i> » Og: « <i>Ordnningen med økonomisk tilskudd til næringsmiddelbedrifter i utsatte områder skal utvikles videre.</i> »	Landbruk over hele landet er avhengig av at vi opprettholder en bruksstruktur med både små og store bruk siden naturgitte forhold og ressursgrunnlag varierer mye. Da må de økonomiske virkemidlene treffe de ulike bruksstørrelsene. Landbruk over hele landet forutsetter også en desentralisert anleggsstruktur blant næringsmiddelbedriftene
974	Fornye og forsterke kanaliseringspolitikken, blant annet ved å stimulere til mer bruk av beiteområder og utmark	Tilføy: «samt kornproduksjon»	Mer beitebruk er viktig for å ta vare på husdyrhold i distriktene, men samtidig er et av de mest effektive kanaliseringstiltakene å styrke kornøkonomien, for å opprettholde den geografiske produksjonsfordelingen.
978	Styrke Mattilsynet, slik at det kan ivareta sine viktige samfunnsoppgaver knyttet til trygg mat, eksportsertifikater og dyrevelferd	Legge til: «Styrke Mattilsynet, slik at det kan ivareta sine viktige samfunnsoppgaver knyttet til trygg mat, eksportsertifikater og dyrevelferd <i>i hele landet.</i> »	Veldig bra en vil styrke MT. Viktig å ikke "privatisere" dyrevelferd gjennom innbrudd fra pressgrupper. Det krever at MT har legitimitet i samfunnet. Det må unngås at MT ikke svekker sin lokale tilstedeværelse og sentraliserer sin virksomhet. Dette forholdet er tatt med i kulepunkt 982 <i>Ha gode veterinærtjenester over hele landet.</i> Bør derfor være likelydende her på linje 978 - 979
982	Nytt kulepunkt: Dyrevelferd	Nytt kulepunkt etter 982: « <i>Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft.</i> »	Dyrevelferd er, så langt vi ser, ikke omtalt i programforslaget utover at det utløser et investeringsbehov. Temaet løftes stadig høyere på dagsorden i hele samfunnet og av ulike interessegrupper. Vi foreslår at det omtales i programmet.
985	Øke lokalmatproduksjon og økologisk landbruk	Endre til: «Øke lokalmatproduksjon og oppnå <i>10 prosent økologisk produksjon innen 2030</i> »	Bra, men en bør tallfeste mål for økologisk produksjon. Norges Bondelag sier 10 prosent

988	Legge til rette for fortsatt konkurranse i meierisektoren	Endre til: «Legge til rette for fortsatt <i>innenlandsk</i> konkurranse i meierisektoren» Og føye til: « <i>Videreføre produsentenes ansvar for markedsbalanseringen der produsentsamvirkene står for markedsbalanseringen. Samvirkenes tildelte markedsregulatorrolle må ikke være konkurransevridende for noen.</i> »	Vi viser til forslaget til linje 966 om å nevne tollvernet som en av pilarene. Da bør det i sammenhengen her poengteres at det en skal legges til rette for er <u>innenlandsk</u> konkurranse. Markedsreguleringen bør omtales i dette punktet, siden dens formål er å sikre bønder - i hele landet – avsetningsmuligheter og pris. Da er det en logikk i at det er de bondeide samvirkebedriftene som har ansvaret. Dagens system sikrer rask og effektiv tilgang av markedets signaler til markedsregulator.
989	Bedre konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen for å sikre bedre fordeling av avkastningen i verdikjeden, og få ned matprisene	Endre til: « <i>Gjennomføre tiltak for å styrke konkurransen i norsk dagligvare- og matbransje inkludert merking av EMV og begrunnelsesplikt ved ulike påslag for EMV og uavhengige merkevarer, mer åpenhet og konkurranse for distribusjon</i> »	Konkurransen mellom kjedenes egne merkevarer og de uavhengige merkevarene må være på like vilkår.
991	At Konkurransetilsynet raskt skal kunne gripe inn i markeder hvor konkurransen er dårlig	Foreslås strøket	Her antas at det vises til å gi Konkurransetilsynet et eget markedsetterforskningsverktøy som kan gi tilsynet mulighet til å regulere markedet uten hjemmel i Konkurranseloven. Dette kan være uheldig. En evt. ny regjering kan bruke som brekkstang for å utvanne landbruksunntaket
991	Nytt kulepunkt etter 991	« <i>Forsterke jordvernet. Dispensasjon for omdisponering av dyrka og dyrka jord må kun gis ved samfunnskritiske interesser der alternativt areal ikke finnes</i> »	Målsettingen om et sterkt jordvern (står på linje 952), bør følges opp med konkrete tiltak
2835	Videreutvikle landbrukets klimaavtale til en handlingsplan for klimaomstilling i jordbruket, som også innfører mål om å ivareta natur- og biomangfold	Endre til: « <i>Støtte opp om landbrukets klimaavtale og klimaplan for planperioden fram til 2030. Sammen med partene legge til rette for en ny avtale etter 2030 for å bidra til å oppfylle Norges langsiktige klimamål.</i> »	Pr i dag det helt sentrale å støtte opp om den eksisterende avtalen slik at en når målene som er satt i den for perioden fram til 2030. Derfor bytte ut <i>videreutvikle</i> med å <i>støtte</i> klimaavtalen slik den foreligger og peke på Landbrukets klimaplan som virkemiddel for å oppfylle avtalen.

			Ikke hensiktsmessig å forskuttere mål om natur- og biomangfold i en mulig ny klimaavtale, men fokusere på å oppfylle klimamålene.
2880	Innføre en matkastelovgivning med lovfestet målsetting om å halvere matsvinn i Norge innen 2030	Tilføye «...basert på Matsvinnutvalgets rapport fra 2024»	Det viktigste er å få gjennomført tiltak som bidrar til bedring på dette området. Matsvinnutvalget foreslå en lang rekke tiltak, som bør være grunnlaget for en mulig matkastelovgivning. Forbud er ikke nødvendigvis gjennomførbart eller det mest effektive.
2949	Videreføre den todelte målsetningen om å både ha levedyktige rovviltstammer og et aktivt beitebruk i tråd med Stortingets forlik, naturmangfoldloven og våre internasjonale forpliktelser		Bra!
2952	Sikre at bestandsmålene faktisk følges opp, for å skape tillit mellom befolkning og forvaltning. Når en rovviltbestand ligger over bestandsmålet, skal den forvaltes i tråd med det målet som er vedtatt av Stortinget.		Bra!
3601	Opprette et nasjonalt reindriftsenter for å gi reinbeitedistriktene nødvendig rådgivning og kompetansestøtte		Dette punktet bør etterfølges av et eget punkt som peker på konflikten mellom beitenæringene, se under.
Nytt punkt	<i>Arbeide for å redusere beitekonflikter samtidig som grunneierhensyn ivaretas. Tilliten mellom beitenæringene må styrkes blant annet gjennom bedre forvaltning av regelverk og flere sanksjonsmuligheter.</i>		Beitekonflikter har flere sider og i arbeidet med å redusere konfliktene må grunneierrettigheter ivaretas bedre enn det som har vært gjort hittil. En viktig årsak til konflikt og uro er at regelverket ikke forvaltes på en måte som inngir tillit.
3611 - 3718	Nordområdene: Norge er tryggere med livskraftige lokalsamfunn i nord	Legge til omtale etter linje 3690: «Landbruket er viktig for matproduksjon og beredskap.	Programmet har ikke med omtale og kulepunkt om landbruket og landbrukets næringsmiddelindustri. Viktig å

		<p><i>Næringa er basis for verdiskaping, bosetting og sysselsetting. Den er med og former kulturlandskapet i landsdelen.»</i></p> <p>Legge til kulepunkt etter linje 3718: <i>«Ordningen med økonomisk støtte til næringsmiddelbedrifter i utsatte områder skal utvikles videre.»</i></p>	<p>peke på landbrukets rolle og betydning i Nord-Norge, ikke minst mtp beredskap</p>
3995	<p>Ivareta og beskytte norske interesser gjennom vårt forhold til EU og EØS-avtalen ved å koordinere oss bedre, bruke handlingsrommet og intensivere innsatsen mot Europa</p>		<p>Bra at en i programutkastet peker på konkrete tiltak for å kunne ivareta norske interesser innenfor EØS</p>

Avslutning

En styrket selvforsyning krever en tydelig plan, der Norge tar et større ansvar for egen matproduksjon. Ved å ta hele landet i bruk, utnytter vi ikke bare ressursene våre bedre, men vi styrker også vår nasjonale beredskap.

Historien om norsk matproduksjon er en fortelling om å spille på lag med naturen i kombinasjon med teknologiske endringer som har medført betydelig omstilling. Den norske bonden har vist en stor evne til å effektivisere og øke produktiviteten. En fremtidig norsk matproduksjon forutsetter at bonden har mulighet til å investere i fremtidsrettede løsninger.

I 2025 skal våre folkevalgte ta nye og store valg om fremtiden for norsk landbruk, og det norske folk skal velge nye tillitsvalgte for neste stortingsperiode.

Utfordringene er mange, men det er også mulighetene. Nye tider krever mer av bonden og mer av landbrukspolitikken.

Valgene vi tar i dag blir avgjørende for om vi lykkes.

Lykke til med det videre programarbeidet!

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Sigrun Pettersborg